

JAKOB MEDVED

O STANDARDIZACIJI GEOGRAFSKIH IMEN*

1. Ker se geografi pri svojem delu pogosto srečujemo s pisavo in izgovorjavo geografskih imen, je umestno, da o tem spregovorimo nekaj besed tudi na tem zborovanju. Problematika standardizacije geografskih imen je izredno obširna in zapletena zadeva ter jo skušajo reševati v <bkviru OZN. Doslej so vprašanje standardizacije geografskih imen obravnavali na treh konferencah, in sicer na I. konferenci OZN o standardizaciji geografskih imen v Ženevi leta 1967, na II. v Londonu leta 1972 in na III. v Atenah leta 1977. Naslednja, IV. konferenca bo leta 1982 v Iranu. Jugoslovanski predstavniki so aktivno sodelovali na III. konferenci OZN o standardizaciji geografskih imen, medtem ko na prvih dveh konferencah naša dežela ni sodelovala.

V času med konferencami OZN o standardizaciji geografskih imen se delo od vija na regionalnih konferencah po posameznih lingvistično-geografskih regijah, ki jih je na svetu skupno 14. Naša država spada v 7. lingvistično-geografsko regijo, ki obsega vzhodno, srednjo in jugovzhodno Evropo. Ta skupina je že imela več sestankov, zadnji pa je bil leta 1977 v Budimpešti. Žal Jugoslavija tudi na teh regionalnih sestankih ni redno sodelovala. Naslednji sestanek skupine bo letos v Varšavi.

2. Osnovna problematika v zvezi z standardizacijo geografskih imen

V zelo grobih obrisih lahko problematiko standardizacije geografskih imen razdelimo v dve skupini:

- imeniki geografskih imen za nacionalno uporabo;
- imeniki geografskih imen za mednarodno uporabo.

- 2.1. V našem primeru imenik geografskih imen za nacionalno uporabo za imena na območju naše države obsega uradno določena imena naselij. Pri tem moramo pustiti ob strani vsa odprta vprašanja glede pisave krajevnih imen, ki smo jih skušali reševati pred leti na skupnih sestankih predstavnikov GDS, slavističnega društva, oddelka za geografijo, oddelka za slovenski knjižni jezik, predstavnikov SAZU in še nekaterih drugih ustanov. Taka posvetovanja bi lahko dala koristne predloge glede pisave krajevnih imen, toda spremembe morajo biti, preden pridejo v uradni imenik krajevnih imen in postanejo splošno obvezne, uradno potrjene. V Sloveniji uradno velja za pisavo krajevnih imen "Imenik naselij", za celotno državo pa "Imenik mesta", ki ga je izdal zvezni zavod za statistiko v Beogradu leta 1971. Oba imenika sta osnova za mednarodno pisavo naših krajevnih imen. Ti imeniki pa niso pomanjkljivi samo glede pisave posameznih krajevnih imen, temveč tudi glede nedoslednega uveljavljanja dvo ali večjezičnosti v narodnostno mešanih ozemljih. Zato popravki teh imenikov niso pomembni samo zaradi doslednega uveljavljanja ustavnih določil v naši državi, temveč tudi zato, da pokažemo svetu, kako dosledno v naši državi rešujemo nacionalno vprašanje.

Znatno bolj problematično je vprašanje drugih geografskih imen, npr. imen vrhov, gora ter manjših ali večjih pokrajinskih enot, kajti za ta imena nimamo izdelanega imenika niti za domače potrebe, še manj pa, da bi ga lahko predložili OZN.

* Referat na XI. zborovanju slovenskih geografov v Mariboru

2.2. Posebno vprašanje predstavlja imenik tujih geografskih imen za nacionalno uporabo. Pri tem moramo po duhu sklepov konferenc OZN unoštevati, da imena naselij pišemo v skladu z uradno predloženimi in sprejetimi imeniki geografskih imen, kakor so jih predložile posamezne dežele. Pri tem pa se pojavlja vprašanje **e k s o n i m o v**. Po duhu in črki sklepov konferenc o geografskih imenih pri OZN bi morali pisati npr. Wien, Roma, Venezia itd. Naši tradiciji in jezikovni kulturi pa je to tuje. Zelo težko bi rekli, da je šel Martin Krpan v Wien, ali pa spreminjali pregovor "Če greš na Dunaj, moraš pustiti trebuh zunaj". Take težave pri realizaciji sklepov kongresov OZN o geografskih imenih naselij pa se ne pojavljajo samo pri nas, temveč bolj ali manj v slehernem jezikovnem krogu. S tem, da bomo na naši kartah, namenjenih za nacionalne potrebe, napisali Dunaj, Rim, Benetke itd. ter v oklepaju Wien, Roma, Venezia nikakor ne mislimo, da so ta mesta naša ali da imamo kakršnekoli ozemeljske zahteve, temveč samo to, da je v naši jezikovni kulturi taka oblika imena ustaljena. Kar velja za naš jezik pa seveda ni splošno veljavno, saj se pod pojmom eksonimi lahko uveljavljajo tudi razne osvaljalne težnje. Če npr. Nemci na kartah za nacionalno uporabo pišejo za ozemlja nekdanje Vzhodne Prusije, Šlezije, delov Slovenije, Hrvaške in Vojvodine nemška imena, potem to ni več vprašanje jezika, temveč postane politično vprašanje. Ker je podobnih primerov v svetu zelo veliko, so na konferenci OZN o geografskih imenih sprejeli sklep, da naj vsaka država predloži podrobno utemeljen seznam eksonimov, to je tistih imen naselij na območju drugih držav, ki jih želi na kartah za nacionalno uporabo pisati v domači obliki (npr. Dunaj, Rim, Benetke), uradno, pošto pečatno ime pa vstaviti v oklepaj. Šele ko bo konferenca OZN o standardizaciji geografskih imen to sprejela, ima posamezna država pravico sprejete eksonime tudi uporabljati. Ta sklep konference OZN o standardizaciji geografskih imen pomeni na eni strani veliko pridobitev, saj bo napravil konec imenskemu potujčevanju naselij, na drugi strani pa nalaga posamezni državi dolžnost, da pripravi predlog eksonimov. V našem primeru bodo morale predložit eksonimov pripraviti posamezne republike in na osnovi le-teh se lahko oblikuje skupni jugoslovanski predlog eksonimov. Ker je rok za pripravo eksonimov relativno kratek (pripravljeni naj bi bili do konference v Varšavi, ki bo še v tem letu), bo potrebno s tem precej pohiteti. Po mojem mnenju bi v predlog naših eksonimov zajeli samo tista imena naselij na območju drugih držav, ki so res tradicionalna in živa v našem jeziku. Izogniti pa se moramo tistim imenom, ki so se pojavljala v določenih obdobjih (npr. Inomost, Monakovo, Solnograd), z razvojem pa se umikajo iz splošne rabe.

Predlagam, da bi v seznam slovenskih eksonimov vključili naslednja imena: Dunaj, Budimpešta, Bukarešta, Gradec, Praga, Carigrad, Solun, Neapelj, Lizbona, Pariz, Milan, Turin, Rim, Benetke, Bruselj, Atene, Tirana, Kairo, Dublin, Jeruzalem, Oglej, Gradec itd. Imena na dvo ali večjezičnih, nacionalno mešanih ozemljih ne sedijo v kategorijo eksonimov. Ta imena naj bi pisali v skladu z mednarodno pravno rešenim statusom posameznih manjših in uradno sprejetimi stališči o pisavi krajevnih imen. Določila konference OZN glede tega so v našem primeru dokaj vprašljiva, saj imajo naše manjšine v Grčiji, Bolgariji, Romuniji, Madžarski, Avstriji in Italiji precej različen položaj. S političnimi vprašanji o priznanju ali nepriznanju narodnih manjših v posameznih državah se konferenca OZN o geografskih imenih seveda ne more ukvarjati, temveč mora sprejeti uradno predložene imenike o pisavi imen naselij v določeni državi. Tako je npr. SZ na atenski konferenci predložila sklep, da se ~~sa~~ imena naselij v SZ pišejo v ruskem jeziku.) V našem primeru pa v zvezi s tem in predlogom o eksonimih izhajajo določena vprašanja, do katerih bi morali zavzeti ustrezno stališče. Osnovno vprašanje je v tem, da bi morali za naša etnično mešana ozemlja v zamejstvu čimbolj realno predvideti, v katerih območjih lahko zahtevamo in stvarno upamo na dvojezičnost. Na obrobju naših narodnostno mešanih ozemelj v zamejstvu pa leže naselja, ki so že germanizirana ali romanizirana, v našem jeziku pa še obstajajo živa imena (npr. Pontabelj, Tablja, Ivnik, Sobota, Šentvid na Glini itd.). Mislim, da bi morali temeljito pretehtati, katera imena z naših nekdanjih nacionalno mešanih ozemelj bi vključili med eksonime, kar bi morali seveda tudi smiselno utemeljiti.

Druga geografska imena na območju drugih držav za nacionalne potrebe lahko pišemo v podomačeni obliki ali jih transkribiramo in s tem približamo našemu jeziku in piš?vi.

- 2.3. Imeniki geografskih imen za mednarodno uporabo. Pri pisanju geografskih imen na kartah, ki so namenjene mednarodni uporabi, se vsa geografska imena na območju posameznih držav pišejo v skladu z imeniki, ki so jih posamezne države predložile OZN za pisavo njihovih geografskih imen. Pri izvajanju teaa načela ni dosti težav pri pisanju geografskih imen za območja držav, ki uporabljajo latinico, več težav pa je za območja, ki uporabljajo druge pisave. Te dežele bodo (ali so že) OZN predložile imenike, kako se njihova imena pišejo v latinici ali pa kako jih je mogoče pisati fonetično. Na III. konferenci o standardizaciji geografskih imen v Atenah so posebej razpravljali o načinu pisanja amharskih, arabskih, somalijskih, grških, bolgarskih, mongolskih, korejskih, burmanskih in maldivijskih imen, o latinizaciji nelatinskih pisav v SZ, hebrejske pisave, o ciriličnih pisavah v Jugoslaviji (pri tem je Jugoslavija uspela predvsem v tem, da je dosegla mednarodno priznanje makedonske cirilice), japonske, korejske, perzijske, tajske in kitajske pisave ter o pisavi in sistemih pisanja v jezikih paštu in dari v Afganistanu in raznih jezikih v Indiji.

Kitajska, ki je prvič sodelovala na konferenci OZN o standardizaciji geografskih imen je predložila fonetično abecedo (pinjin), ki jo že uporabljajo na Kitajskem ori težnjah za prehod k latinici in so že izdelali "Seznam kitajskih geografskih imen v kitajskem sistemu fonetske latinice". Ostro so nasprotovali težnjam, da bi uvedli samo angleški sistem latinizacije kitajskih imen.

Na osnovi teh dokumentov, to je imenikov posameznih držav o pisavi njihovih geografskih imen, je vprašanje pisave geografskih imen za mednarodno uporabo samo načelno in delo rešeno. Kajti pri tem ostaja več odprtih vprašanj, npr.:

- nerešeno je vprašanje standardizacije geografskih imen na morjih in oceanih izven teritorialnega pasu posameznih držav,
- nerešeno je vprašanje pisave geografskih imen za objekte, ki leže na območjih dveh ali več držav.

Zaradi tega bo IV. konferenca OZN leta 1982 v Iranu razen latinizacije kitajskih, arabskih, bolgarskih, srbohrvatskih, makedonskih in hebrejskih imen ter transliteracije pisave devaligiri razpravljala med drugim tudi o teh odprtih vprašanjih. Za geografske objekte, ki leže na teritoriju dveh ali več držav, so že sprejeli predlog, da se morajo glede tega sporazumeti posamezne države (kar bo v veliki večini primerov dejansko nemogoče, npr.:kako naj se mi in Avstrijci sporazumemo za pisanje imena Karavanke), če to ni mogoče, pa naj geografski objekt na območju posamezne države na kartah označimo v skladu z nacionalnimi imeniki posameznih držav.

Za naslednjo regionalno konferenco v Varšavi in IV. konferenco OZN o standardizaciji geografskih imen moramo torej pripraviti imenik Geografskih imen za SR Slovenijo in predlog za slovenske eksonime. Nosilec in pobudnik tega dela bi moralo biti skunno z drugimi organizacijami in ustanovami (npr. slavističnim društvom, društvom zgodovinarjev itd.) Geografsko društvo Slovenije.